Clasificarea verbelor *dicendi* folosite în presa românească a anului 1918

Iulia BARBU-COMAROMI
Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
iulia.barbu@gmail.com

Abstract: In this paper, we analyze the means of reporting speech used in written Romanian press in 1918, when Transylvania, Bessarabia, and Bukovina were reunited within the Romanian Kingdom, in The Great Union event, with special attention to the group of verbs or phrases designating the speech (*verba dicendi*), oral, written, or thought. We try to organize the list of verbs in several groups based on their semantic features and pragmatic uses.
Keywords: *verba dicendi*, *semantic feature(s), journalistic, reported speech, (written) press.*

1. Precizări preliminare

Prezentul articol se dorește a fi o cercetare a verbelor *dicendi* folosite ca elemente introductive ale discursului raportat în presa de informare a anului 1918[1]. Vom încerca să realizăm o clasificare a verbelor considerate, pe baza trăsăturilor lor semantice şi pragmatice. Vom avea în vedere în principal verbe unități lexicale, precum şi locuțiuni verbale sau formulări perifrastice cu rol *dicendi*, capabile a admite discurs raportat sau nu. Vom urmări şi în ce măsură verbele folosite de autorii articolelor din presa scrisă influenţau receptarea mesajului sau contribuiau la sporirea impactului asupra publicului cititor. Sursele sunt publicații din anul avut în vedere, cu atenție specială asupra gazetei „Telegraful Român".[2]

2. Verbe *dicendi* propriu-zise şi verbe *dicendi* secundare

Verbele *dicendi* alcătuiesc un câmp lexico-semantic pe baza unei trăsături semantice comune, desemnarea unui act de enunţare (orală, mentală sau scrisă)[3], elementele care diferențiază componentele clasei fiind trăsăturile distinctive. Acest câmp lexico-semantic a beneficiat de numeroase încercări de clasificare, în funcție de diverse criterii: semantic,

[1] A se vedea, cu referire la discursul raportat din presa anului 1918, studiul nostru publicat în revista „Meridian critic", nr. 1 (vol. 32), 2019, pp. 121-136.

[2] Am parcurs un eşantion alcătuit din primele 35 de numere din „Telegraful Român". Având în vedere strict textul jurnalistic de informare, nu am luat în calcul, pentru alcătuirea inventarului, textele (cele mai multe, literare) aparţinând suplimentului cultural „Foişoara Telegrafului Român" (cu apariție independentă până în anul 1878, ulterior încorporat în coloanele gazetei).

[3] Câmpurile lexico-semantice sunt definite ca „fragmente (subansambluri, mulțimi) din ansamblul lexical al unei limbi care grupează *numai denumirile înrudite din punctul de vedere al* sensului sau care au *un denominator semantic comun*." [Bidu-Vrănceanu, Forăscu, 2005: 144; sublinierea autoarei capitolului: A. B.-V.].

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

sintactic, pragmatic, stilistic, uneori combinate între ele, însă delimitarea tranşantă a acestora se dovedeşte a fi dificilă, având în vedere că în „descrierea" unui verb *dicendi* concură o serie de factori, atât de ordin semantic, cât şi sintactic şi pragmatic. Astfel, s-a încercat clasificarea verbelor de comunicare în funcţie de sensul de bază, marca stilistică (popular, familiar, formal, oficial), orientarea mesajului reprodus către un interlocutor (cu complinire lexicală obligatorie, omisibilă sau incompatibilă) [Zafiu, 1994, I: 16], raportarea la alte enunţuri (adăugiri, reluări), desemnarea unor acte de vorbire specifice (*a cere*, *a întreba*, *a mulţumi*, *a răspunde*) etc.

În lucrările de specialitate, se delimitează, în general, două mari grupe: verbe *dicendi* propriu-zise, prototipice (*a spune*, *a zice*, *a afirma*), şi verbe *dicendi* secundare ("secondary verbs of saying") [Bălăşoiu, 2004: 173; GALR II, 2005: 819; Fónagy, 1986: 266-272], care prezintă sensuri secundare, subordonate sensului primar de îndeplinire a unui act de enunţare (*a bălmăji*, *a întrerupe*, *a sublinia* etc.).

A zice şi *a spune* sunt verbe *dicendi* pure, neutre prin excelenţă, reprezentând, în egală măsură, arhilexemele clasei lexicale de care ne ocupăm[4]. Grupa verbelor de declaraţie, mai mult decât altele, se distinge prin permisivitate faţă de alte clase lexicale (în special, clasa verbelor de gândire sau cea a verbelor psihologice), din care atrage cu uşurinţă alte verbe ce pot desemna comunicarea fie într-o manieră neutră, obiectivă (ex. *a crede*, *a sublinia*), fie într-o manieră cât mai nuanţată şi mai plastică, în contexte marcate de subiectivitatea autorului-raportor (ex. *a lătra*, *a mârâi*, *a puncta*, *a trânti*). Trăsătura migrării lexicale conferă clasei verbelor de comunicare bogăţie şi diversitate semantică şi sintactică.

Categoria verbelor *dicendi* secundare prezintă un caracter permanent deschis, prin posibilitatea de atragere a unor verbe cât mai diverse din alte clase semantice, identificându-se mai multe situaţii în privinţa elementelor componente. O primă situaţie este reprezentată de verbele care, pe lângă semnificaţia de bază („a spune"), redau şi detalii suplimentare referitoare la activitatea de comunicare: inflexiunea vocii, claritatea sau neclaritatea enunţării, atitudinea emiţătorului etc. O serie de verbe precum *a continua*, *a începe*, *a încheia*, *a întrerupe*, *a puncta* etc. sunt polisemantice, având sensuri aplicabile, datorită semantismului general, inclusiv acţiunii de comunicare orală. O situaţie aparte se distinge în cazul verbelor nedeclarative la bază, dar care pot actualiza un sens *dicendi* exclusiv în vecinătatea unui enunţ în stil direct, îndeosebi, sau indirect: *a se încrunta*, *a râde*, *a trânti*, *a tuna*, *a zâmbi* etc. Astfel de verbe care pot deveni declarative contextual exprimă acţiuni care se desfăşoară simultan cu emiterea unei replici, pe de o parte (ex. *a suspina*), şi evidenţiază circumstanţele emiterii mesajului sau efectele ei, pe de altă parte (ex. *a convinge*) [Bălăşoiu, 2004: 173]. I. Fónagy [1986: 266] consideră că utilizarea ca verbe de declaraţie a unor verbe care denotă o acţiune legată întamplător de actul de vorbire raportat este un fenomen relativ recent, bazat pe o extindere a regulii generale privitoare la relaţia dintre enunţul raportat şi sensul verbului care introduce acest enunţ. ("Generally speaking, the speaker's simultaneous gestures carry information completing the speech act." [Fónagy, 1986: 267]) Acelaşi autor [Fónagy, 1986: 269] mai explică utilizarea unor verbe nedeclarative ca verbe de declaraţie prin elipsa verbului *dicendi* dintr-o construcţie de tipul *a spus şi a sărit* şi prin procesul metaforizării, care creează un nou sens prin sintetizarea a două concepte diferite,

[4] Ileana-Camelia Popa [Popa, 2007: 349 ş.u.] analizează principalele valori semantice şi pragmatice ale verbelor *a zice* şi *a spune*, arătând că o deosebire între cele două verbe este faptul că *a zice* exprimă subiectivitatea celui care enunţă un mesaj, pe când *a spune* exprimă o opinie obiectivă, care, în genere, nu aparţine locutorului, ci unei terţe persoane. O altă deosebire ţine de registrul de utilizare: *a zice* este familiar, în timp ce *a spune* reflectă un limbaj mai îngrijit şi este termenul neutru din punctul de vedere al valorii declarative exprimate în limba standard.

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

cum ar fi „a sări" şi „a zice". Migrarea verbelor din diverse domenii de comunicare verbală şi nonverbală spre clasa verbelor *dicendi* are la bază un transfer de sens (de cele mai multe ori, metonimic, alteori, metaforic) şi certifică ideea că verbul de declaraţie funcţionează ca o marcă a subiectivităţii celui care raportează, acesta fiind cel care evaluează sau califică actul performat de emiţătorul iniţial.

În privinţa diferenţierii stilistice, unele verbe *dicendi* aparţin unui limbaj popular şi familiar (*a zice*), altele sunt specifice unui limbaj neutru stilistic (*a spune*) [Brâncuş, 2004: 172-174], în timp ce altele sunt preferate într-un discurs formal, instituţionalizat (*a afirma*, *a comunica*, *a declara*, *a informa* etc.). Prin urmare, selectarea unui verb *dicendi* depinde de registrul de utilizare: pe de o parte, în literatura beletristică, discursul este marcat de perspectiva şi intenţia autorului, care are posibilitatea de a alege dintr-o serie extinsă de verbe, iar, pe de altă parte, în stilul publicistic, discursul se caracterizează cu precădere prin obiectivitate, fapt ce poate restrânge libertatea jurnalistului în folosirea verbelor *dicendi*.

3. Verbele *dicendi* în publicistică

Verbele *dicendi* folosite în presă prezintă o serie de trăsături care le diferenţiază de alte verbe de declaraţie: caracterul impersonal al destinatarului, ceea ce conferă obiectivitate mesajului transmis; direcţionarea atenţiei spre conţinutul mesajului, şi nu spre circumstanţele enunţării; caracterul formal al mesajului, identificabil prin semul [+ formal].

În publicistica românească actuală, se pot identifica o serie de verbe *dicendi* cu o frecvenţă ridicată. Sunt verbe neutre stilistic, în principal din seria verbelor de informare, de aducere la cunoştinţă, dar şi de subliniere a mesajului transmis; amintim câteva dintre acestea: *a admite*, *a afirma*, *a anticipa*, *a anunţa*, *a arăta*, *a argumenta*, *a clarifica*, *a comunica*, *a se confesa*, *a considera*, *a crede*, *a declara*, *a detalia*, *a dezvălui*, *a estima*, *a explica*, *a informa*, *a insista*, *a încunoştinţa*, *a înştiinţa*, *a mărturisi*, *a menţiona*, *a nota*, *a observa*, *a preciza*, *a reafirma*, *a relata*, *a releva*, *a remarca*, *a spune* (preferat lui *a zice*, care are un caracter mai puţin formal), *a susţine* etc. Realizând o „radiografie" a verbelor *dicendi* folosite în presa de informare, pe baza unui număr de articole din trei cotidiene franceze, M. Monville-Burston [1993] constată că verbele cele mai frecvente sunt: *dire*, *déclarer*, *affirmer*, *estimer*, *annoncer*, *expliquer*, *ajouter*, *souligner*, *préciser*, *indiquer*, urmate de *demander*, *parler*, *raconter*, *rappeler*, *lancer*, *avouer*, *répondre*, *(s')exprimer*, *noter*, *assurer*, *confier*, *confirmer* şi *reconnaître*.

Alte verbe marchează anumite momente în desfăşurarea enunţării: începutul acesteia (*a începe*), continuarea mesajului (*a adăuga*, *a completa*, *a continua*, *a urma*), încheierea mesajului (*a concluziona*, *a încheia*, *a* (*se*) *opri*); repetarea unei idei exprimate anterior (*a itera* „a repeta, a reîncepe", *a reitera* „a repeta", *a relua*, *a repeta*); raportarea la actul de enunţare al unui interlocutor (*a răspunde*, *a replica*); evaluarea, sublinierea unui segment din mesaj (*a accentua*, *a arăta*, *a comenta*, *a confirma*, *a evidenţia*, *a indica*, *a nota*, *a puncta*, *a reconfirma*, *a releva*, *a reliefa*, *a semnala*, *a specifica*, *a sublinia*); exprimarea opiniei (*a aprecia*, *a considera*, *a crede*, *a opina*), raportarea la un eveniment din viitor (*a anticipa*) etc. Aşa cum sublinia Maria Cvasnâi Cătănescu [2006: 79], verbelor de declaraţie propriu-zise folosite în presă (*a spune*, *a zice*, *a declara*) li se substituie „verbe epistemice, psihologice, de opinie, volitive, care exprimă: îndemnul, ordinul, avertismentul, solicitarea, încurajarea, aprobarea, refuzul şi negarea, propunerea, invitaţia, convingerea, obligativitatea, sugestia, interdicţia etc."

Merită amintită aici o clasificare dintre cele mai pertinente, propusă de Alina-Viorela Prelipcean [2015: 53 ş.u.], care grupează verbele zicerii în funcţie de comportamentul pragmatic şi de cel semantic. În funcţie de valorile pragmatice desemnate, autoarea identifică următoarele categorii de verbe: 1. **asertive**, cu subcategoriile a) verdictive (*a condamna*, *a se pronunţa*); b) asumative (afirmative: *a afirma*, *a susţine*; negative: *a*

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

nega); c) concluzive (*a concluziona*); d) expozitive (descriptive: *a descrie*, *a clasifica*; argumentative: *a argumenta*, *a explica*); 2. **declarative** – laice (*a pronunța*, *a proclama*) şi religioase (*a boteza*, *a blestema*); 3. **directive**: ordin (*a ordona*, *a porunci*); solicitare (*a cere*); rugăminte (*a ruga*); sfat (*a sfătui*, *a sugera*); permisiune (*a aproba*, *a îngădui*); interpelare (*a se adresa*, *a chema*); interogaţie (*a întreba*); 4. **comisive**:promisiune (*a promite*); ameninţare (*a ameninţa*, *a avertiza*); provocare (*a provoca*); 5. **expresive**: recunoştinţă (*a mulţumi*); reproş (*a reproşa*, *a mustra*); remuşcare (*a se scuza*); urare (*a ura*); felicitare (*a felicita*, *a lăuda*); salut (*a saluta*); injurie (*a denigra*, *a înjura*). De asemenea, în funcţie de valorile aspectuale, se disting: a) verbe *dicendi* perfective: ingresive şi incoative (*a exclama*, *a izbucni*), rezultative (*a convinge*, *a demonstra*), reiterative şi frecventative (*a relua*, *a repeta*), egresive şi terminative (*a concluziona*, *a încheia*); b) verbe *dicendi* imperfective: retrospective (*a rememora*), durative (*a conversa*), prospective (*a prezice*) [Prelipcean, 2015: 66-69]. Unele verbe exprimă şi valori modale (probabilitate, permisiune, interdicţie, obligativitate). În ceea ce priveşte componenta semantică, încercând să realizeze o analiză componenţială, autoarea propune o listă de zece seme pe care le consideră relevante: componenta vorbirii (comună tuturor verbelor *dicendi*), informaţia transmisă, caracterul interogativ, caracterul negativ, atitudinea afectiv-emotivă, reciprocitatea, intensitatea, inteligibilitatea rostirii, registrul şi caracterul tehnic al canalului de comunicare [Prelipcean, 2015: 71].

4. Clasificarea verbelor *dicendi* folosite în presa anului 1918

Parcurgerea selectivă a publicaţiilor de la 1918 relevă folosirea unor verbe *dicendi* dintre cele mai diverse[5], precum şi a substantivelor *dicendi*; nu puţine sunt formulările perifrastice (care intră în relaţie de sinonimie cu unităţi lexicale corespondente: *a da lămuriri* = *a lămuri*; *a rosti un mesaj* = *a vorbi*; *a trimite laude* = *a lăuda*; *a aduce ştirea* = *a anunţa*, *a vesti*; *a face întrebare* = *a întreba*; *a da răspuns* = *a răspunde*; *a scoate la iveală* = *a dezvălui*; *a se lăţi vestea că* = *a se vesti*; *a desfăşura ideea că* = *a expune*, *a prezenta*; *a face declaraţii* = *a declara*; *a fi de părere* = *a crede*, *a considera* etc.):

> Secretarul de stat [...], într'o vorbire mai lungă, *a dat lămuriri* despre pertractările din ultimele zile cu ruşii în chestiunile teritoriale şi politice. [TR, nr. 2, 22 ian. 1918, p. 6][6]

> [...] *a dat ordin* comandantului suprem al armatelor române să treacă fără amânare linia demarcaţională pe toată întinderea ei [...] [R, nr. 40, 28 dec. 1918, p. 4]

> Regele George al Angliei *a rostit un mesaj* în parlament [...]. Regele *trimite laude* la adresa soldaţilor săi şi a marinei [...] [TR, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

> Deputatul [...] *face întrebare* în chestiunea tractatului [...] [TR, nr. 15, 23 feb. 1918, p. 58]

> Raportorul [...], *fiind de părere* că proiectul reformei electorale răspunde tuturor cerinţelor progresului democratic, îl recomandă spre primire. [TR nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

[5] Vom reuni verbele fără a ţine cont de diferenţele de comportament sintactic sau de capacitatea lor de a admite sau nu discurs raportat.

[6] Am intervenit, unde a fost cazul, în prezentarea grafică a contextelor citate (e.g. în scrierea corectă a unor forme greşite, în eliminarea unor virgule plasate greşit, în încadrarea între virgule a vocativelor, a apoziţiilor etc.); în schimb, am păstrat unele forme învechite, pentru a reda culoarea lexicală a epocii (ex. *către*, *a complecta*, *a mulţămi*, *răsboi*, *tractat* etc.).

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

Propunem în cele ce urmează o grupare a verbelor în trei mari categorii (cf. clasificarea propusă în Barbu [2014: 53-54]), pe baza statutului trăsăturii *dicendi*, ca fiind de bază, secundară ori figurată: verbe *dicendi* propriu-zise, verbe *dicendi* cu valori suplimentare şi verbe contextual *dicendi*.

4.1. Verbe *dicendi* propriu-zise

În această categorie grupăm verbele al căror sens *dicendi* este cel de bază: *a afirma*, *a comunica*, *a cuvânta*, *a declara*, *a grăi* (sporadic, era folosit şi substantivul grăire [TR, nr. 17, 28 feb. 1918, p. 66]), *a rosti*, *a spune*, *a vorbi*, *a zice* etc. Din punct de vedere pragmatic, ca forţă ilocuţionară exprimată, verbele *dicendi* propriu-zise desemnează acte verbale reprezentative (asertive), conform teoriei elaborate de John Searle [1977][7]. Aşa cum sublinia Magdalena Manu Manta [2014: 290], „alegerea verbelor cu sens neutral (care, faţă de orice alt verb introductiv, semnalează numai actul locuţionar, fără să-l caracterizeze) pare să reducă subiectivitatea respectivului enunţiator şi, în consecinţă, să limiteze imixtiunea acestuia în discursul raportat".

Unele verbe admit coocurenţa cu discursul raportat[8] (*a comunica*, *a declara*, *a zice*), în timp ce altele se construiesc numai narativ, necesitând compliniri lexicale (*a rosti*) sau permiţându-le (*a cuvânta*, *a grăi*, *a vorbi*). Verbul *a rosti*, considerat reprezentativ pentru desemnarea actelor fonice pure [Golopenţia, 2014: 244: *phonic acts*], este folosit de regulă narativ, însoţit de compliniri, fără a introduce DR:

> [...] *a rostit cuvinte* de încurajare [R, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 1]
>
> *Predică a rostit* şi preotul I. Blaga din Jibert [...] [TR, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 3]
>
> Regele George al Angliei *a rostit un mesaj* în parlament [...] [TR, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

A grăi este folosit frecvent, cu complinire:

> *Grăind* o sudalmă îngrozitoare [...] [TR, nr. 2, 22 ian. 1918, p. 6]

sau introducând DD:

> Din partea noastră ne împreunăm glasul cu al fiilor bisericii gr.cat. române şi îndureraţi *grăim*: Fie-i uşoară ţărâna şi eternă amintirea! [TR, nr. 3, 24 ian. 1918, p. 10]
>
> [...] contele Czernin a ieşit în fruntea tuturor pacifiştilor, a întrat în şirul celor mai mari bărbaţi de stat şi a apropiat cu un pas uriaş pacea, *grăind*: Nu ne trebuie anexiuni [...] [TR, nr. 5, 29 ian. 1918, p. 18]

A cuvânta şi *a vorbi* sunt folosite, în general, narativ:

[7] J. Searle [1977] a reluat clasificarea actelor de vorbire, realizată mai întâi de J. Austin, în 1962, care avea în vedere în principal actele performative. J. Searle a extins clasificarea lui Austin, stabilind cinci categorii de acte de vorbire ilocuţionare (care le includ pe cele performative): asertive, comisive, directive, declarative şi expresive.

[8] Vom folosi uneori notarea DR pentru sintagma „discurs raportat", DD, pentru „discurs direct", DI, pentru „discurs indirect".

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

D-l Al. Marghiloman *a cuvântat* pentru Regele Ferdinand [...] [GB, anul II, nr. 479, 14 apr. 1918, p. 1]

Vorbeşte după aceasta despre căderea Rusiei [...] [TR, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

Sporadic, urmate de un adverb modal (*aşa*, *astfel*), pot admite DD:

[...] capul bisericii romano-catolice din ţara noastră *a vorbit* astfel: «În vremea de acum [...]» [TR, nr. 34, 9 apr. 1918, p. 133]

Un număr considerabil de ocurenţe se remarcă în cazul verbelor *a declara* şi *a zice*, care admit atât DD, în orice poziţie (remarcând însă, pentru poziţia incidentă, preferinţa pentru *a zice*):

Când suspinăm – *zice* – ni s-arată năluca urâtă în pălărie cu peana de cocoş. [R, nr. 40, 28 dec. 1918, p. 2]

Orice program care se întinde asupra tuturor ramurilor vieţii de stat, – *zice* oratorul, – sufere de greşala [sic!] că poate să accentueze unele principii generale [...] [TR, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 33]

Martori oculari au fixat toate acestea şi ei *au declarat* din cuvânt în cuvânt: „Puşcau după bieţii Români, ca după iepuri"! [R, nr. 42, 31 dec. 1918, p. 2]

Károlyi îşi pierde mereu marea popularitate ce-o avea în republica maghiară. Însuş *a declarat* unui ziarist maghiar: „E pe sfârşite şi popularitatea mea..." [R, nr. 40, 28 dec. 1918, p. 4]

cât şi DI:

Deputatul Bizony expune punctul de vedere al disidenţilor partidului Appony *zicând* că nu există nici un motiv temeinic [...] [TR, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

[...] contele Hertling a rostit în 24 l. c. o vorbire mai lungă, în care s'a ocupat cu tratativele dela Brest-Litovsc, *zicând* că se vor termina [...] [TR, nr. 5, 29 ian. 1918, p. 18]

A vorbit ministrul de justiţie Vázsonyi *zicând* că partidul democrat poate să fie mulţumit cu programul guvernului [...] [TR, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 33]

Excelenţa Sa *răspunde* vădit pătruns *zicând* că doririle de bine în vremuri grele, în vremuri de primejdie ne mângâe şi ne întăresc inima. [TR, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2]

Kühlmann *scoate în relief* contrazicerea declaraţiunilor lui Troţki, *zicând* că acesta recunoaşte [...] independenţa Poloniei [...] [TR, nr. 10, 9 feb. 1918, p. 38]

La începutul şedinţei plenare [...], prezidentul contele Czernin [...] *a declarat* că recunoaşte delegaţia din Ucraina [...] [TR, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 3]

Regele George al Angliei *a rostit un mesaj* în parlament şi *a declarat* că prin colaborarea Statelor Unite s-a întărit puterea armelor înţelegerii [...] [TR, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

[...] *a luat cuvântul* contele A. Apponyi, care [...] *a declarat* următoarele: [...] [TR, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 33]

Aşa cum se remarcă şi în exemplele de mai sus, sunt frecvente cazurile de supraraportare, în care *a zice*, mai rar *a declara*, *a vorbi* sau altele, devin uneori simple mărci ale discursului raportat, în formulări tautologice (folosirea unui verb *dicendi*, dublat de un verb la gerunziu sau la indicativ, aparţinând aceluiaşi câmp lexical, neutru semantic). [Manta [2014: 290]

A comunica este folosit îndeosebi pentru introducerea unui fragment în DI:

[...] ministrul Apponyi *a comunicat* Consistorului gr. cat. român din Oradea-mare, că în viitor va da ajutor gimnaziului românesc din Beiuş [...] [GT, nr. 4, 24 ian. 1918, p. 4]

D. Inculeţ *comunică* membrilor guvernului român că „Sfatul Ţării" a aprobat condiţiile [...] [GB, anul II, nr. 479, 14 apr. 1918, p. 1]

Alături de *a declara*, *a comunica* marchează un discurs formal, oficial (marcat uneori, ca în exemplul de mai jos, prin complinire lexicală):

Comanda supremă germană *a comunicat oficial* statului major dela Petrograd că ostilităţile s-au încheiat. [TR, nr. 22, 12 mart. 1918, p. 86]

Surprinde ocurenţa redusă a verbului *a afirma* (construit, în genere, cu DI):

[...] acelora cari *au afirmat* că apărătorii proiectului n'ar înţelege deplin interesele naţiunii maghiare. [TR, nr. 19, 5 mart. 1918, p. 74]

Se afirmă că tunurile acestea bat la distanţă [...] [TR, nr. 30, 30 mart. 1918, p. 118]

4.1.1. Nu lipsite de importanţă sunt cazurile în care secvenţe de discurs raportat în stil direct şi indirect sunt introduse de diverse substantive din sfera semantică a zicerii, la forma de singular sau de plural (*afirmaţie*, *comunicat*, *cuvânt*, *declaraţi*(*un*)*e*, *informaţi*(*un*)*e*, *proclamaţie*, *veste*, *vorbă* etc.):

Românii [...] n'au înţeles la început ce va să zică *vorbele* unui locotenent ungur: „Majd rendezünk mi is mindjárt valamit!" [...] [R, nr. 42, 31 dec. 1918, p. 2]

[...] concluzul, exprimat poate prea lapidar prin *cuvintele*: «stola nu se poate urca» [...] [TR, nr. 2, 22 ian. 1918, p. 5]

[...] după *cuvântul* Psalmistului: «Pace trebue să fie şi în lăuntrul zidurilor tale şi noroc în casele tale» [TR, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2]

Regele zâmbi şi trecu mai departe cu *cuvintele*: [...] [TR, nr. 7, 2 feb. 1918, p. 26]

[...] a dat expresie punctului său de vedere, prin următorul *comunicat*: [...] [TR, nr. 29, 28 mart. 1918, p. 114]

4.1.2. Textul jurnalistic al anului 1918 nu este lipsit de locuţiuni verbale (sau formulări perifrastice) cu sens propriu-zis *dicendi*: *a face declaraţi*(*un*)*i* (cu posibilitatea de a introduce DR în condiţiile existenţei unui determinant antepus de tipul *următoarea* /

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

următoarele pentru substantivul *declarați(un)e / declarați(un)i*), *a ține o vorbire* (numai narativ, fără a introduce DR) etc.:

> D. C. Stere, [...], *a făcut următoarele declarațiuni* unui redactor al ziarului [...] [GT, nr. 4, 24 ian. 1918, p. 3]

> Un distins şi cunoscut diplomat olandez a făcut unui ziar din Amsterdam următoarele prea interesante *declaraţii*: [...] [TR, nr. 10, 9 feb. 1918, p. 37]

> [...] a dat următoarele *informațiuni*: [...] [TR, nr. 30, 30 mart. 1918, p. 118]

> Contele Czernin *a ținut*, la această ocazie, *o vorbire* în numele delegaţilor celor patru aliați şi reprezentanților Ucrainei [...] [TR, nr. 12, 14 feb. 1918, p. 45]

> Secretarul de stat *a ținut* în camera imperială *o vorbire*, în care a citit o depeşă [...] [TR, nr. 15, 23 feb. 1918, p. 58]

4.2. Verbe *dicendi* cu valori suplimentare

Această categorie este cea mai extinsă şi, prin urmare, cea mai eterogenă, cuprinzând verbe care, pe lângă sensul general de performare a unui act de enunţare, exprimă şi informaţii secundare, referitoare la procesul de enunţare (claritate sau lipsa acesteia, particularităţi de articulare a cuvintelor, intensitate: *a bâigui*, *a gângăvi*, *a silabisi*, *a striga* etc.), la atitudinea, intenţia sau starea emoţională a emiţătorului originar (*a bodogăni*, *a bombăni* etc.), relaţia dintre emiţător şi receptor (*a dialoga*, *a se tutui* etc.), diverse acte verbale (*a mulțumi, a preveni*, *a sfătui* etc.). Includem în categoria verbelor *dicendi* cu valori suplimentare o serie de verbe polisemantice al căror sens generic se poate extinde şi în zona comunicării verbale: *a arăta*, *a continua*, *a începe*, *a sfârşi*, *a urma* etc.

Având în vedere diversitatea situaţiilor ilustrate de verbele reunite în această categorie, propunem o clasificare ţinând cont de actele verbale desemnate, de particularităţilor actului de enunţare, de organizarea discursului şi de diverse forme discursive. Enumerarea verbelor *dicendi* ilustrative pentru fiecare clasă va fi urmată de notarea unor locuţiuni sau formulări perifrastice corespunzătoare (precedate de abrevierea „loc.”).

4.2.1. În prezentarea bazată pe tipurile de acte verbale desemnate, pornim parţial de la clasificarea propusă de J. Searle [1977] pentru actele de vorbire ilocuţionare: reprezentative (asertive: diverse afirmaţii), comisive (promisive: asumarea unor angajamente), directive (cereri, sfaturi, inclusiv întrebări etc.), declarative (diverse acţiuni instituţionale) şi expresive (exprimă starea psihică sau atitudinea vorbitorului faţă de starea de lucruri prezentată într-un enunţ: felicitări, mulţumiri, scuze) [Pătrunjel, 2014-2015: 26]. Fiecărui tip de act de vorbire îi corespund unul sau mai multe verbe performative care funcţionează ca mărci ale scopului ilocuţionar specific actului verbal respectiv[9].

Valorificând clasificările actelor de vorbire elaborate de J. Austin şi J. Searle, cărora le aduce atât validări, cât şi amendamente sau îmbunătăţiri, Alina Pătrunjel [2014-2015: 27-28] ia

[9] Verbele performative sunt verbe a căror folosire la persoana I sg. indicativ prezent activ implică nu numai desemnarea unei acţiuni, ci şi realizarea acesteia [v. DSL, 2001, s.v. *performativ*]. Verbele performative reprezintă forma tipică de expresie a forţei ilocuţionare a unui enunţ. Enumerăm câteva verbe performative care exprimă valori ilocuţionare proprii actelor de vorbire: reprezentative (*a afirma*, *a insista*, *a sugera* etc.); directive (*a cere*, *a ordona*, *a sfătui* etc.); comisive (*a jura*, *a promite* etc.); declarative (*a declara*, *a decreta*, *a pronunța* etc.); expresive (*a felicita*, *a mulțumi*, *a saluta*, *a se scuza* etc.).

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

în calcul mai mulţi factori (intenţie comunicativă, conţinut propoziţional, context de producere) şi propune patru clase, care, la rândul lor, prezintă mai multe subtipuri: 1. acte de vorbire de tip **informaţional** (care presupun comunicarea sau obţinerea de informaţii, respectiv aserţiunea şi întrebarea); 2. acte de vorbire de tip **acţional** (vizează impunerea realizării unei acţiuni de către participanţii la interacţiune: cererea, promisiunea, propunerea, invitaţia, cererea permisiunii, acordarea permisiunii, interdicţia); 3. acte de vorbire de tip **expresiv** (o manifestare în plan verbal a sentimentelor, a emoţiilor şi a atitudinii vorbitorului faţă de o stare de lucruri: salutul, mulţumirea, scuza, complimentul, lauda, felicitarea, consolarea, condoleanţele, regretul, mustrarea, reproşul, dispreţul, acuzaţia, insulta, blestemul etc.); 4. acte de vorbire de tip **declarativ** (acte care provoacă sau instituie o nouă stare de lucruri prin faptul de a declara ceva într-un cadru instituţional, cum ar fi acte realizate prin declaraţiile făcute în cadrul unor ceremonii: botezul, căsătoria; declaraţii ale autorităţilor statului: declararea războiului; formule care însoţesc diferite sentinţe: numirea, destituirea din funcţie, arestarea, condamnarea; formule testamentare etc.).

În prezentarea tipurilor de acte verbale desemnate respectăm distincţia dintre actele **ilocuţionare** (intenţia vorbitorului, asociată unui conţinut propoziţional, scopul enunţării) şi cele **perlocuţionare** (constituite de efectele pe care le produce asupra receptorului rostirea unui enunţ cu o anumită forţă ilocuţionară) [DSL, 2001, s.v. *perlocuționar*].

A) Actele ilocuţionare corespund următoarelor acte de vorbire (unele, cu mai multe subcategorii):

i) **reprezentative**[10]: aserţiuni: *a aminti*, *a anunța*, *a exclama*, *a înștiința*, *a menționa*, *a propovădui*, a (*se*) *vesti*, *a* (*se*) *zvoni*, loc. *a aduce la cunoștința* (*cuiva*), *a aduce știrea*, *a avea informare*[11] (*că*), *a face cunoscut*, *a face declarații*, *a ține un discurs / o vorbire*; sublinierea mesajului transmis: *a accentua*, *a preciza*, *a stărui*, loc. *a scoate în relief*; constatarea: *a constata*; opinia: *a crede*, *a susține*, loc. *a fi de părere*; dezvăluirea, confesiunea: *a destăinui*, *a mărturisi*, *a recunoaște*, loc. *a scoate la iveală*; insistenţa: *a stărui*; predicţia: *a profeți*; reacţia (neutră, pozitivă sau negativă) la un discurs exprimat de un alt interlocutor sau de un colocutor: *a contrazice*, *a răspunde*, *a replica*, *a riposta*, loc. *a da răspuns*; interpelarea: *a* (*se*) *adresa*, *a interpela*.

ii) **comisive**: promisiune: *a făgădui*, *a promite*;

iii) **directive**: rugăminte, cerere: *a cere*, *a pretinde*, *a ruga*; sfat: *a invita*, *a îndemna*, *a învăța*, *a propune*, *a recomanda*, *a sfătui*; ofertă: *a propune*, loc. *a face o propunere*; ordin: *a dispune*, *a porunci*, loc. *a da ordin*, *a da poruncă*;

iv) **expresive**[12]: *a critica*, *a dojeni*, *a felicita*, *a glorifica*, *a învinui*, *a mulțumi*, *a protesta*, *a saluta*; loc. *a face imputări*, *a trimite laude*;

v) **act verbal de tip interogativ**[13]: *a chestiona*, *a* (*se*) *întreba*, loc. *a cere lămuriri*, *a face întrebare*.

B) Verbe care desemnează **efecte perlocuţionare**: *a asigura*, *a convinge*.

4.2.2. Particularităţi ale actului de emitere

Includem aici verbe ale căror trăsături semantice suplimentare indicând particularităţi ale actului de enunţare sunt dominante în raport cu forţa ilocuţionară a

[10] Acestei serii îi corespunde categoria verbelor *dicendi* propriu-zise (prezentate sub 4.1.).

[11] Surprinde utilizarea extrem de redusă a verbului *a informa*.

[12] Ramona-Maria Zvirid [2013] stabileşte 11 subtipuri de acte verbale pe care le-a inclus în seria expresivelor, pe baza capacităţii acestora de a indica diferite atitudini sau stări emoţionale experimentate de emiţător în cursul interacţiunii: complimentul, lauda, autolauda, insulta, critica, autocritica, reproşul, acuzaţia, salutul, mulţumirea şi scuza.

[13] GALR [II, 2005: 25] adaugă celor cinci tipuri de acte de vorbire din clasificarea lui J. Searle un al şaselea tip: actele de vorbire întrebări (acte de vorbire prin care se formulează întrebări).

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

acestora, care trece pe plan secund. Astfel există verbe care oferă informaţii despre: afectul care însoţeşte enunţarea (*a* (*se*) *plânge*, *a se tângui* – tristeţe), intensitate (*a aclama*, *a striga* – intensitate ridicată), modalitatea de transmitere a mesajului ([+ tehnic]: telegramă, telefon etc.): *a depeşa*, loc. *a duce telefonic la cunoştinţă*, *a trimite telegramă*.

Remarcăm, ca o particularitate a stilului publicistic, absenţa verbelor care descriu, în general, vorbirea orală, în palierul popular, cum ar fi cele care redau lipsa de claritate în vorbire (*a bălmăji*, *a bâigui*), intensitatea scăzută (*a şopti*), afecte intense (furie: *a se răsti*), particularităţi ale procesului de articulare etc. În schimb, observăm un stil voit neutru, în acord cu dezideratul obiectivităţii jurnalistice. Unele verbe care fac referire la afect sunt mai degrabă utilizări figurate:

> Ziarul Arbeiterzeutung *se plânge* că voim să nimicim vechile tradiţii austriace [...] [TR, nr. 3, 24 ian. 1918, p. 10]

Utilizarea unor verbe ca *a aclama* şi *a striga* sunt în ton cu atmosfera generală a epocii, de avânt patriotic:

> Românii îl *aclamă* [...] [R, nr. 42, 31 dec. 1918, p. 1]

> Vocea preotului nostru dr. Felea *aclama* înainte [...] [R, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 2]

> [...] numărul sărmanilor noştri orfani creşte zi ce merge şi ne *strigă* zicând: «Eu plâng şi ochiul meu s-a prefăcut în lacrămi [...]» [TR, nr. 21, 9 mart. 1918, p. 82]

4.2.3. Organizarea discursului

I. Fónagy [1986: 270] numeşte verbele care servesc la organizarea discursului *conversational verbs* (*organizers*). Astfel de verbe sau perifraze verbale pot desemna: intervenţia într-un discurs aparţinând altui Emiţător: *a întrerupe*; completarea unui discurs: *a adăuga*, *a completa*, *a continua*, *a urma*, locuţiuni sau formulări perifrastice: *a trece mai departe* (*cu cuvintele*), *a zice mai departe*; repetarea unui discurs sau a unei idei exprimate anterior: *a repeta*; iniţierea unui discurs: *a începe*, loc. *a cere cuvântul*, *a deschide* (cu determinant)[14], *a lua cuvântul*, *a*(*-şi*) *începe vorbirea*; marcarea iniţierii unui discurs aparţinând altui locutor: loc. *a da cuvântul*, *a urma la cuvânt*; finalizarea unui discurs: *a încheia*, *a sfârşi* (uneori, cu determinant: *a sfârşi vorba*), *a termina*.

4.2.4. Forme discursive

O serie de verbe desemnează acte discursive[15]: a) simple: *a arăta* („a explica", sens înregistrat în majoritatea lucrărilor lexicografice), *a cita*, *a citi*, *a descrie*, *a enunţa*, *a explica*, *a* (*se*) *exprima*[16], *a expune*, *a predica*, *a prezenta*, *a propaga* (cu determinant: *principiile* etc.), *a raporta*, *a recita*, *a reproduce*, *a tălmăci*, loc. *a da lămuriri*, *a desfăşura ideea* (*că*), *a dezvolta* (*pe larg*, *amănunţit*); b) dialogale (care presupun reciprocitatea actului vorbirii): *a conversa*, *a dezbate* (o chestiune), *a discuta*, *a se întreţine* (*cu...*), *a polemiza*, loc. *a avea o convorbire*, *a se lua înţelegere* (*ca...*) etc.

[14] [...] a deschis adunarea cu un mare discurs [...] [TR, nr. 34, 9 apr., p. 133]

[15] Întrucât se referă la forma discursului, aceste verbe au valoare metacomunicativă. Cf. Villa [1984: 193, 198], care vorbeşte despre *verba loquendi* (verbe centrate pe procesul de enunţare).

[16] Cu compliniri, indicând maniera (*prin cuvintele*, *în următorul mod*) sau cu obiect direct, indicând mesajul transmis: *au exprimat secretarului de stat, de-o potrivă, mulţumirea şi aprobarea lor deplină* [TR, nr. 2, 22 ian. 1918, p. 6]. Se înregistrează izolat locuţiunea *a da expresie* (cu dativul): [...] *a dat expresie punctului său de vedere, prin următorul comunicat:* [...] [TR, nr. 29, 28 mart. 1918, p. 114]; [...] *a dat expresie sentimentului comun prin cuvintele:* [...] [TR, nr. 29, 28 mart. 1918, p. 114].

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

Nicoletta Villa [1984: 187] numeşte verbele care desemnează o situaţie dialogală, cu schimb de replici, verbe „reciproce" sau „simetrice".

Redăm mai jos câteva contexte relevante pentru cele două categorii de acte discursive:

> În a doua declaraţie, Socolnicov *arată* că [...] [TR, nr. 21, 9 mart. 1918, p. 83]
>
> [...] asesorul consistorial Mateiu Voileanu *tălmăceşte* urările de bine ale celor prezenţi. [TR, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2]
>
> Prezidentul delegaţiunii ucrainene din Kiev [...] *polemizează* cu Troţki arătând mijloacele prin cari bolşevicii voiesc să-şi susţină puterea. [TR, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 34]
>
> În şedinţa plenară [...], *s-a luat înţelegere* ca ministrul de externe contele *Czernin* şi secretarul de stat *Kühlmann* să semneze contractele [...] [TR, nr. 21, 9 mart. 1918, p. 83]
>
> Generalul Berthelot *s-a întreţinut* foarte afabil cu toţi membrii delegaţiunilor [...] [R, nr. 43, 2 ian. 1919, p. 1]
>
> Un corespondent al ziarului [...] *a avut* de curând *o convorbire* cu baronul Richthofen [...] [TR, nr. 21, 9 mart. 1918, p. 83]

Surprind utilizările verbelor *a enunța*, *a se exprima*[17] şi *a expune* în coocurenţă cu DR:

> Propunerea se aprobă, şi adunarea *enunță* că susţine şi mai departe [...] [TR, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 34]
>
> Ministrul prezident Clémenceau *s-a exprimat* în următorul mod către ziarişti: Tot ce pot să vă spun acum este că resultatele conferenţei sunt dintre cele mai fericite [...] [TR, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 34]
>
> În altă parte a discursului său, [...] *expune* în culori negre cum pe frontul vestic puterile centrale îşi pot acum trimite trupe [...] [TR, nr. 13, 19 feb. 1918, p. 46]

4.3. Observaţii asupra verbelor *dicendi* cu valori suplimentare

Faptele prezentate mai sus despre verbele *dicendi* cu valori suplimentare necesită unele precizări. O serie de verbe se situează la limita dintre categorii, având particularităţi proprii mai multor clase, de exemplu *a riposta*, care exprimă atât reacţia la discursul unui interlocutor, cât şi afectul negativ.

Frecvent, verbe *dicendi* obişnuite (*a spune*, *a răspunde*, *a vesti* etc.) capătă valori suplimentare (afect, claritate, atitudine fermă, deschisă ori insistentă etc., canal de transmitere a mesajului etc.) datorită diverselor compliniri lexicale: *a răspunde sus şi tare* (= a răspunde cu fermitate); *a răspuns emoționat*; *îndurerați grăim*; *a salutat foarte călduros*; *a mulțumit în cuvinte călduroase*; *face aspre imputări*; *a spus în cuvinte alese*; *strigând din inimă*; *vorbește pe față*; *expune amănunțit*; *repetăm cu stăruință*; *ni se vestește prin următoarea telegramă*; *o telegramă scurtă* [...] *a anunțat* etc.

Ca o caracteristică a textului jurnalistic, se remarcă frecvenţa utilizării verbale impersonale: *se anunță*, *se comunică*, *se depeșează*, *se scrie*, *se vestește*, *se zvonește*, *s-a exprimat dorința* (*că*) etc.

[17] Cf. Zafiu [1994, II: 21], care blamează utilizarea lui *a* (*se*) *exprima* cu subordonată introdusă prin *că*, reminiscenţă a utilizării preţioase din primele decenii ale secolului al XX-lea.

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

Multe verbe nu acceptă discurs raportat, având doar utilizare narativă sau admiţând compliniri: *a aclama*, *a contrazice*, *a critica*, *a discuta*, *a felicita*, *a polemiza*, *a predica*, *a protesta*, *a reproduce*, *a rosti*, *a saluta*, *a stărui*, *a tălmăci*, *a termina* etc., în timp ce altele permit în mod obişnuit discurs-cadru:

> Hertling, ocupându-se şi cu discursul lui Wilson, *accentuează* că primeşte cele patru puncte fundamentale din vorbirea prezidentului [...] [TR, nr. 18, 2 mart. 1918, p. 70]

> Carol Huszáar [...] *susţine* că parlamentarismul ungar bolnav se poate vindeca numai prin lărgirea dreptului de alegere. [TR, nr. 22, 12 mart. 1918, p. 86]

> Czernin *replică* lui Troţki că [...] [TR, nr. 10, 9 feb. 1918, p. 38]

> [...] care la auzul afirmaţiunii ministrului nostru de externe [*a*] *exclamat*: «Contele Czernin a minţit». [TR, nr. 34, 9 apr. 1918, p. 133]

> Urmându-se discuţia asupra proiectului, deputatul [...] *cere* ca, îndată după terminarea desbaterilor despre proiectul acesta, să se facă paşii necesari [...] [TR, nr. 22, 12 mart. 1918, p. 86]

Unele verbe se construiesc atât cu discurs narativ, cât şi cu discurs indirect:

> *A raportat* domnitorului despre chestiunea reformei electorale [...] [TR, nr. 22, 12 mart. 1918, p. 86]

> Agenţa Havaz *raportează* că şi cabinetul [...] [TR, nr. 24, 16 mart. 1918, p. 94]

O situaţie aparte o prezintă verbele *a* (*se*) *exprima*, *a expune* şi *a prezenta*, care necesită compliniri lexicale, cu rol de obiect direct:

> Contele Ştefan Tisza *şi-a exprimat dorinţa* ca în reforma privitoare la dreptul electoral să se facă un compromis [...] [TR, nr. 9, 7 feb. 1918, p. 33]

> Consistorul *şi-a exprimat convingerea* că [...] [TR, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

> [...] unii dintre oratori *şi-au exprimat îngrijorările* cu raport la dreptul de vot [...] [TR, nr. 13, 19 feb. 1918, p. 46]

> Vorbitorul [...] *expune faptul* că în cuvântul «drept de vot universal» nu se cuprinde o noţiune precisă. [TR, nr. 2, 22 ian. 1918, p. 6]

> Deputatul Bizony *expune punctul de vedere* al disidenţilor partidului Appony [...] [TR, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

De multe ori, discursul raportat este introdus de substantive *dicendi*: *aclamare/aclamaţie*, *alocuţiune*, *cuvânt*, *promisiune*, *răspuns*, *strigăt*, *vestire*, *vorbă* etc.:

> După viile *aclamări* de «să trăiască !» [...] [TR, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2]

> Actualul guvern venise la vremea sa cu *promisiunea* în proţap că va înfăptui votul universal şi secret. [TR, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2]

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

Răspunsul domnului secretar de stat, că biserica noastră n-a dovedit [...] [TR, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

Remarcăm apariţia extrem de redusă a verbelor *a informa*, *a observa* „a constata", *a comanda*, *a ordona*, *a* (*se*) *scuza*, în favoarea substantivelor *observare*, *informare*, *scuză* şi a loc. a *da ordin*:

Scuzele că «nu-i cu putinţă» n-au temei. [TR, nr. 18, 2 mart. 1918, p. 71]

Observările lui Wilson la adresa contelui Czernin sunt ţinute în ton simpatic şi călduros. [TR, nr. 13, 19 feb. 1918, p. 46]

O trăsătură specifică publicisticii de la 1918 este supraraportarea, care constă în folosirea unui verb *dicendi* cu valori suplimentare dublat de un verb *dicendi* propriu-zis, cu valoare semantică neutră:

La început, *sfătuise* învăţăceii săi [...] să meargă numai în comune jidoveşti, *zicându-le*: „Să nu mergeţi în calea păgânilor [...]" [TR, nr. 17, 28 feb. 1918, p. 66]

Hakki paşa, într-o cuvântare mai lungă, *răspunde* lui Socolnicov şi *zice* că Turcia stăpânise în curs de veacuri [...] [TR, nr. 21, 9 mart. 1918, p. 83]

Răspunde ministrul prezident [...], *zicând* că regretă aducerea din nou la ordinea zilei a chestiunii armatei ungare independente. [TR, nr. 24, 16 mart. 1918, p. 94]

4.4. Verbe contextual *dicendi*

O serie de verbe capătă sens declarativ numai în anumite contexte, fiind, de cele mai multe ori, utilizări figurate (*a lătra*, *a mârâi*, *a mormăi*[18] etc.). În publicaţiile din anul 1918 pe care le-am parcurs, nu am găsit, cum era şi de aşteptat, un număr impresionant de verbe *dicendi* cu utilizări figurate. Dintre acestea, enumerăm: *a apăra*, *a ataca*, *a atinge*, *a înşira*, *a se mira*, *a se ocupa cu*, *a ţese*, *a ţine* (înv. „a susţine, a afirma"), loc. *a se încinge discuţie*, *a se lăţi vestea* etc.

Mai jos, câteva contexte edificatoare:

Ioan Sándor *apără* expunerile făcute de contele Ştefan Bethlen [...] [TR, nr. 22, 12 mart. 1918, p. 86]

După un contra răspuns [sic!] al lui Socolnicov, care îşi *apără* şi mai departe punctul său de vedere [...] [TR, nr. 21, 9 mart. 1918, p. 83]

[...] a criticat activitatea cabinetului Wekerle şi *a atacat* cu deosebire pe ministrul de justiţiei [...] [TR, nr. 10, 9 feb. 1918, p. 37]

Atinge în discursul său mai multe greşeli [...] [TR, nr. 15, 23 feb. 1918, p. 58]

[...] *să înşir* acuze fără sfârşit [...] [TR, nr. 32, 4 apr. 1918, p. 126]

Stând astfel lucrul şi fiindcă în ziua plecării lui Troţki *s-a lăţit vestea* că secretariatul general din Kiev şi-a înaintat demisiunea [...] [TR, nr. 8, 5 feb. 1918, p. 31]

[18] Pentru o discuţie despre verbele care desemnează sunete emise de animale cu extindere metaforică în planul comunicării umane, vezi Golopenţia, 2017: 240 ["The vocabulary for expressive human noise-making adds verbs borrowed from the vocabulary for animal noise-making."]

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

Vorbitorii *s-au ocupat cu* chestiunea disolvării camerei. [TR, nr. 25, 19 mart. 1918, p. 98]

Ideile nouă le *ţesea* ţinând seamă de şirul gândirilor [...]. Şi astfel *ţesu* el prin icoana aceasta o întreţinere despre lucruri sfinte. [TR, nr. 17, 28 feb. 1918, p. 66]

Nicolae Kostyál *ţine* că guvernul a greşit [...] [TR, nr. 13, 19 feb. 1918, p. 46]

5. Concluzii

Am încercat, în articolul de faţă, să realizăm o descriere a clasei de verbe (şi locuţiuni) *dicendi* folosite în presa anului 1918, fără a le departaja pe baza capacităţii de a reda discurs raportat. Am propus o clasificare în trei mari categorii, pe baza tipului de sens (de bază, secundar sau figurat): verbe *dicendi* propriu-zise, verbe *dicendi* cu valori suplimentare şi verbe contextual *dicendi*. Verbele *dicendi* cu valori suplimentare suscită un interes sporit, datorită numărului mare de elemente componente şi eterogenităţii acestora, fapt pentru care am propus o organizare a acestora bazată, în special, pe comportamentul pragmatic: verbe care desemnează a) acte verbale ilocuţionare (scopul comunicării): reprezentative, comisive, directive, expresive, întrebări şi b) acte verbale perlocuţionare (efectul comunicării). Alte criterii de stabilire a unor subclase de verbe *dicendi* au fost: desemnarea de particularităţi ale actului de emitere (intensitate, afect, canal de transmitere a mesajului etc.), forme de expunere discursivă şi organizare a discursului. În acord cu specificul textului jurnalistic, cel mai bine reprezentată este clasa de verbe *dicendi* cu valori suplimentare, urmată de verbele *dicendi* propriu-zise şi de cele care desemnează forme de expunere discursivă; evident, cel mai slab reprezentate sunt verbele care exprimă particularităţi ale actului de emitere şi cele contextual *dicendi*.

Este interesant de subliniat că presa de informare de la 1918 prezintă unele trăsături care o particularizează, în raport cu publicistica de peste un veac. Punctăm în primul rând selecţiile lexicale arhaice, specifice epocii: *a cuvânta*, *a grăi*, *a rosti*, *a tălmăci*, *a vesti*, loc. *a aduce ştire*, *a da poruncă*, *a face întrebare*, *a ţine o vorbire* etc.

Se remarcă apariţia frecventă, pe lângă verbele de bază *dicendi*, a unor verbe ca *a declara*, *a arăta*, *a accentua* şi *a susţine*, construite de regulă cu discurs raportat; de asemenea, preferinţa pentru locuţiuni şi diverse construcţii perifrastice (*a aduce ştirea*, *a avea informaţie* (*că*), *a da expresie*, *a da răspuns*, *a face întrebare*, *a fi de părere*, *a desfăşura ideea*, *a-şi exprima convingerea* / *dorinţa* / *îngrijorarea* / *părerea de rău* etc.). Între *a zice* şi *a spune*, era preferat primul verb, situaţie diferită de cea din publicistica actuală, în care *a zice* este simţit ca familiar. Surprinde ocurenţa redusă a verbelor *a afirma* şi *a informa*, frecvente însă în presa actuală. Unele verbe admit coocurenţa cu discursul raportat (*a comunica*, *a declara*, *a răspunde*, *a susţine*, *a zice* etc.), în timp ce altele se construiesc numai narativ, necesitând compliniri lexicale (*a exprima*, *a prezenta*, *a rosti*, *a tălmăci* etc.) sau permiţându-le (*a mulţumi*, *a vorbi* etc.).

Des întâlnit în presa de la 1918, fenomenul raportării tautologice, în care un verb *dicendi* este dublat de un altul, neutru semantic (cel mai adesea, *a zice*, urmat de *a declara*), devenind o simplă marcă a discursului raportat, este o particularitate sintactică învechită, cu efect retoric: *a rostit un mesaj* [...] şi *a declarat* [TR, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]; *Răspunde* [...] *zicând* [TR, nr. 24, 16 mart. 1918, p. 94]. Un alt tip de supraraportare este acela în care verbele zicerii erau completate de verbe din acelaşi câmp lexico-semantic (la modul indicativ sau, mai frecvent, la gerunziu), făcând referire la aceeaşi activitate de comunicare (două acţiuni simultane în procesul de enunţare): *Terminând*, *promite că* [...] [TR, nr. 14, 21 feb. 1918, p. 55]; *a vorbit* [...] *propunând ca* [...] [TR, nr. 35, 11 apr. 1918, p. 138].

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

Maria Cvasnîi Cătănescu [2006: 105] arată că, în textele informative, impresia de autenticitate a informaţiei şi de obiectivitate a jurnalistului este creată în special de secvenţele de discurs direct şi indirect. Nu puţine sunt însă pasajele narative, specifice şi ele stilului publicistic de informare:

> Regele George al Angliei *a rostit un mesaj* în parlament şi *a declarat* că prin colaborarea Statelor Unite s-a întărit puterea armelor înţelegerii. *Vorbeşte* după aceasta despre căderea Rusiei [...]. Regele *trimite laude* la adresa soldaţilor săi şi a marinei şi *accentuează* că prima ţântă va fi de aici încolo continuarea cu succes a războiului. [TR, nr. 11, 12 feb. 1918, p. 42]

> La cele două vorbiri rostite *răspunde* înduioşat până la lacrimi modestul prim-notar Chirca. *Expune* greutăţile slujbei de notar, [...], din pricina cărora *recunoaşte* că unele îndatoriri nu le-a putut îndeplini după îndemnul şi dorinţa inimei sale [...]. *Mulţămeşte* călduros dlui primpretor [...], *făgăduind* că va căuta [...] să îndeplinească cu silinţe nepregetate multele cerinţe ale slujbei sale. *Terminând*, *promite* că fondul înfiinţat îl va spori [...]. [TR, nr. 14, 21 feb. 1918, p. 55]

În textul publicistic al anului 1918, pasajele narative, aproape „telegrafice", utilizarea unor verbe marcate [+ formal] sau [+ instituţional] (*a comunica*, *a declara*, *a susţine*), utilizarea impersonală a verbelor *dicendi* (*se anunţă*, *se comunică*, *se vesteşte*) relevă obiectivitatea jurnalistului, poziţia neutră a acestuia, precum şi prudenţa faţă de informaţiile preluate din alte surse. Pe de altă parte, stilul obiectiv este în contrapondere cu un stil în care jurnalistul îşi lasă „amprenta", încercând să-şi facă vizibilă atitudinea şi punând în practică o serie de mijloace de evaluare a evenimentelor expuse, printre care alegerea verbelor de comunicare şi a complinirilor lexicale, uneori epitetice: *a ţinut* [...] *o vorbire fulminantă* [TR, nr. 24, 16 mart. 1918, p. 94]; *a rostit* [...] *un mare discurs* [TR, nr. 25, 19 mart. 1918, p. 98]; *a arătat în expunere frumoasă că...* [TR, nr. 1, 17 ian. 1918, p. 2]; *a vorbit chibzuit şi cu bogată înţelepciune, cu mlădieri ne mai pomenite de sinceritate, a grăit hotărât şi respicat* [...] [TR, nr. 5, 29 ian. 1918, p. 17]. Aşadar, verbul *dicendi* era adesea un mod de „intervenţie" a jurnalistului în textul citat, o marcă a atitudinii raportorului, o redare mai mult sau mai puţin subiectivă a discursului unui prim locutor. Se poate vorbi în acest caz de amestec de voci, de polifonie.

În concluzie, presa de la 1918 orbita, pe de o parte, în jurul obiectivităţii informative, într-un moment istoric tensionat, iar pe de altă parte, în jurul unei subiectivităţi auctoriale, menite a impresiona şi a persuada. Atrag atenţia, din perspectiva secolului al XXI-lea, caracterul uşor arhaic al lexicului, preferinţa pentru construcţii perifrastice, varietatea modalităţilor de raportare a unui text, folosirea de mijloace literare menite a spori forţa persuasivă, caracterul interdiscursiv, polifonic al textului, toate acestea având rolul de a marca originalitatea discursului jurnalistic al anului 1918.

BIBLIOGRAFIE

Barbu, 2014: Ximena-Iulia Barbu, *Verbele dicendi în limba română din perspectivă sincronică şi diacronică*, Bucureşti, Editura Universităţii, 2014.

Bălăşoiu, 2004: Cezar Bălăşoiu, *Discursul raportat în textele dialectale românești*, Bucureşti, Editura Universităţii, 2004.

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)

Bidu-Vrănceanu-Forăscu, 2005: Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Lexicul*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional, 2005.

Brâncuş, 2004: Gr. Brâncuş, *Istoria cuvintelor. Unitate de limbă şi cultură românească*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Fundaţiei *România de Mâine*, 2004, pp. 172-174.

Cvasnîi Cătănescu, 2006: Maria Cvasnîi Cătănescu, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Bucureşti, Editura Universităţii, 2006.

Fónagy, 1986: I. Fónagy, "Reported Speech in French and Hungarian", în *Direct and Indirect Speech*, Florian Coulmas (ed.), Berlin – New York – Amsterdam, Mouton de Gruyter, 1986, pp. 255-308.

Golopenţia, 2017: Sanda Golopenţia, *Acţiune, interacţiune, identitate: studii de pragmatică lingvistică*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2017, pp. 230-253 [*Verbs for Locutionary Acts in Romanian*].

Manu Magda, 2014: Margareta Manu Magda, „Vorbirea directă în textele româneşti din secolul al XVI-lea", în *Limba română: diacronie şi sincronie în studiul limbii române*, I, Bucureşti, Editura Universităţii, 2014, pp. 287-296.

Monville-Burston, 1993: M. Monville-Burston, «Les *verba dicendi* dans la presse d'information», în «Langue française», 98, 1993, pp. 48-66.

Pătrunjel, 2014-2015: Alina Pătrunjel, „Aspecte privind clasificarea actelor de vorbire din limba română", în „Buletin de lingvistică", nr. 15-16, 2014-2015, pp. 24-29.

Popa, 2007: Ileana-Camelia Popa, «Les *verba dicendi* **a spune** et **a zice**», în „Studii şi cercetări lingvistice", LVIII, nr. 2, 2007, pp. 349-362.

Prelipcean, 2015: Alina-Viorela Prelipcean, ***Verba dicendi*** *în limbile română şi spaniolă: privire comparativă*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2015.

Searle, 1977: John R. Searle, *A Classification of Illocutionary Acts*, in A. Rogers, B. Wall, J. P. Murphy (eds.), *Proceedings of the Texas Conference of Performatives, Presuppositions, and Implicatures*, Arlington, Va: Center of Applied Linguistics, 1977.

Villa, 1984: Nicoletta Villa, *I* verba dicendi *dell'italiano*, în *Studies in Italian Applied Linguistics. Studi di linguistica applicata italiana*, N. Villa, M. Danesi (eds.), Biblioteca di Quaderni d'Italianistica, I, Ottawa, Canadian Society for Italian Studies, 1984, pp. 183-200.

Zafiu, 1994: Rodica Zafiu, „Verbe de declaraţie", în „Limba şi literatura română", XXIII, nr. 2, 1994, pp. 14-17 (I), 3-4, 21-22 (II).

Zvirid, 2013: Ramona-Maria Zvirid, *Actele verbale expresive în limba română*, Bucureşti, Editura Universităţii, 2013.

***Sigle*:**

DSL, 2001: Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar general de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Nemira, 2001.

GALR, 2005: Valeria Guţu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române*, vol. I: *Cuvântul*, vol. II: *Enunţul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

Reviste:

GZ = „Gazeta Bucureştilor"
GT = „Gazeta Transilvaniei"
R = „Românul"
TR = „Telegraful Român"

BDD-A30999 © 2020 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.233 (2026-09-14 14:14:10 UTC)